

קול צופיין

קול צפ"ן נשא קול יחדו ירננו

שמיני תשע"ט השיעור השבועי מיסודו של מרן הראשון לציון הרה"ג המקובל האל-קי הרב **מרדכי אליהו** זצוק"ל

השיעור נמסר ע"י הרה"ג **שמואל אליהו** הרב הראשי של צפת

גאלנו וגאל את אבותינו

ראוי אפוא להתעכב על הנסים והנפלאות שהתרחשו ומתרחשים בשנה זו בתקופה הנוכחית. וכל זה מפני ש"ההנהגה הנסית של הקב"ה בהוציאו את בני ישראל מעבדות לחירות ביציאת מצרים איננה דבר חד-פעמי שאירע רק אז ביציאת מצרים, אלא בכל דור ודור ובכל יום ויום חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים" (שיחת כו ניסן תשנ"א. כל הציטוטים שיובאו בהמשך בלי מקור, משיחה זו).

המילים "בכל יום ויום" הן לא נוסח ההגדה, אבל הן הלכה, כיוון שבכל יום ובכל שבת וחג יש מצווה מהתורה לזכור את יציאת מצרים. "למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך". וגם בציור הזה הציור הוא לזכור את היציאה כאילו אתה היית שם שנאמר "צאתך" ולא צאת אבותיך.

שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו

הרבי כותב כי בהגדה אנו מדגישים את הציור הזה בברכה: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם, אשר גאלנו וגאל את אבותינו ממצרים". ומקדימים את הגאולה שלנו לגאולה של יוצאי מצרים. כן אנו חוזרים ואומרים: "לפיכך אנחנו חייבים להודות להלל לשבח לפאר לרומם להדר לבָרַךְ לעלה ולקלס למי שעשה לאבותינו ולנו את כל הנסים האלו. הוציאנו מעבדות לחרות, מיגון לשמחה, ומאכל ליום טוב, ומאפלה לאור גדול, ומשעבוד לגאולה, ונאמר לפניו שירה חדשה הללויה".

שישב בהסיבה דרך חירות

החובל להיות חלק מהגאולה "מתבטא במעשה בפועל בליל הסדר, שישב בהסיבה דרך חירות", שזה מראה שהוא עצמו בן חורין ולא רק סיפור על עם שבעבר היו בני חורין. כן אנו אומרים בנוסח ההגדה: "לא את אבותינו בלבד גאל הקב"ה ממצרים אלא אף אותנו גאל עמהם". ולא עוד אלא שמוסיפים ואומרים "אילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים".

גאולת מצרים – שורש לכל הגאולות

ממשיך הרבי ואומר שם כי הסיבה שבגללה אנחנו בוחרים להודות על הניסים שקורים בימינו בליל הסדר, ולא בתאריך שבו קרו הניסים, היא בגלל ש"גאולת מצרים 'פתחה' את הדרך ונתנה את הכח לחירות וגאולה – ובאופן נסי – של בני ישראל במשך כל הדורות וכל הזמנים".

חובה לספר בליל הסדר גם בניסים שקורים בימינו

חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים

"בכל דור ודור חייב אדם להראות את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משעבוד מצרים, שנאמר: 'ואותנו הוציא משם' (דברים ו, כג), ועל דבר זה צויה בתורה ואמר: 'וזכרת כי עבד היית'. כלומר כאילו אתה בעצמך היית עבד, ויצאת לחירות ונפדית. 'לפיכך, כשסועד אדם בלילה הזה, צריך לאכול ולשתות והוא מיסב דרך חירות. וכל אחד ואחד בין אנשים בין נשים חייב לשתות בלילה הזה ארבעה כוסות של יין" (הלכות חמץ ומצה פ"ה, ה"ו).

מקור החיוב לראות את עצמו כאילו הוא חלק מיציאת מצרים מופיע בתורה עצמה. כמו שאנו אומרים בהגדה. ולפי הרמב"ם, ממנו נובעת החובה לשתות יין ובהסבה, ואם נתבונן נראה שממנו נובעים כל הלכות החג כאכילת מצה וקרבת פסח וכד'. שנראה את עצמנו כחלק מהגאולה.

חייב לראות את עצמו נכנס לארץ ישראל

מלבד הפסוק הזה, כתוב בגמרא שצריך לומר "ואותנו הוציא משם" וכו', והפסוק הזה מובא בהגדה בשלמות ומטרתו ללמד כי גם הכניסה לארץ היא חלק ממצוות הסיפור בליל הסדר: "לא את אבותינו בלבד גאל הקדוש ברוך הוא, אלא אף אותנו גאל עמם". שנגמור: ואותנו הוציא משם למען הביא אותנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו".

הודאה על הניסים בימינו בהדרת הרבי מחב"ד

כאילו הוא יצא היום ממצרים

בכמה וכמה שיחות דיבר הרבי מחב"ד על כך שהמצווה לספר בליל הסדר על יציאת מצרים היא מצווה גם לספר על הניסים שמתרחשים בדורנו. "בשמודים להקב"ה על הנסים והנפלאות שהראה בעת יציאת מצרים –

הכאת המצרים על ידי בכוריהם בימינו

הרבי הביא דוגמה לכך מהמלחמה שנלחמו כמה מדינות בהנהגת ארה"ב בסאדם חוסין בחסות האו"ם. בשיחתו השווה הרבי את המלחמה הזאת למלחמה שעשו הבכורים במצרים כנגד פרעה.

"התחלת הגאולה והנסים" היה עם הנס גדול עוד לפני חג הפסח ד'למכה מצרים בבכוריהם, שדוקא בכורי מצרים עצמם היכו את המצריים, הכאה שאינה הריגה של כל המצרים, אלא של חלקם. וזה גרם שאחר כך המצרים שילחו למחרת בני ישראל לחרות ונתנו להם 'כלי כסף וכלי זהב ושמלות', עד שאף מה שלא היו שואלים מהם היו נותנים להם". ומה שאנחנו רואים את המדינה הבכורה בעולם מכה את צורר היהודים סאדם חוסין, זה נס שעליו צריך להודות בליל הסדר ובכל יום.

הקב"ה בעצמו מראה את הנפלאות

הנס הזה הוא כל כך גלוי בעיני הרבי, עד שהוא כותב: "כל אחד ואחד יכול לראות בגלוי שהנסים דיציאת מצרים משתקפים כעת בהנצחון בימינו אלו".

הרבי מזכיר את הגמרא שאומרת כי בדרך כלל אין בעל הנס מכיר בניסו. "דאמר רבי אלקעזר, מאי דכתיב, (תהלים עב) 'עושה נפלאות לבדו, ונברוך שם כבודו לעולם' - אפלו בעל הנס אינו מכיר בנסו" (נדה לא ע"א). ומסביר שם רש"י כי מהמילה לבדו לומדים "הוא לבדו יודע שהוא נס, אבל בעל הנס אינו מכירו". וכל שכן אחרים לא מכירים. החידוש בגאולה של ימינו הוא שה' יפעל שנראה את הנפלאות כאמור "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות" (מכה ז טו). ולא יהיו רק לבדו (שיחת כ"ח ניסן תשנ"א). כן הוא אומר בשיחת "א ניסן באותה שנה: "הנפלאות הן בגילוי באופן שיכולים לראותם בעיני בשר, ויתירה מזאת 'אראנו'. הקב"ה עצמו מראה את הנפלאות".

הניסים בימינו גדולים מנס פורים

לכן הניסים שאנו זוכים להם בימינו הם הרבה יותר גלויים מהניסים בחג הפורים. "ואדרבה: נס פורים היה נס המלוכה בדרכי הטבע, כך שרק ע"י הקשר של ההתחלה דמלכות אחשוורוש עם 'בשנת שלוש למלכו' ועם 'בשנת שבע למלכותו' ועם 'חודש ניסן בשנת שנים עשרה למלכותו' וסעודות אסתר לאחשוורוש והמן וכו' - ועושים מכל זה המשך וענין אחד ומתבוננים בזה - ניכר בו יד השם. משא"כ במאורעות העכשוויים מתרחשים נסים ונפלאות גלויים, גלויים לא רק לבני ישראל, אלא גם לאומות העולם" (שיחת כ"ו ניסן תשנ"א).

"מזה ישנה התשובה ליהודים ששואלים: בעמדה ב'שנת אראנו נפלאות' - איפה רואים נסים ונפלאות, ועד בדוגמת הנסים ונפלאות בעת יציאת מצרים ופורים?!" ועונה הרבי ש"צריכים רק לפתח את העינים ולהביט אל המאורעות האחרונים בחלקו האחר של העולם, כפי שהודפס בעתונים. רואים בגלוי ממש שהתרחשו ומתרחשים נסים ונפלאות בדוגמת הנסים ביציאת מצרים לטובת בני ישראל ולטובת העולם כולו".

דבר שהקב"ה נתן לדורנו זה בניסים גלויים - אסור לנו לנגוע בזה

כמו שהרבי דיבר על מלחמת המפרץ באותה שנה, כך הוא דיבר על הניסים של מלחמת ששת הימים. ולפני המלחמה דיבר הרבי במילים ברורות על הניסים שעתידים להיות בארץ ישראל, ועורר על מבצע תפילין שיתקיים בנו: "וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך", ויתקיים בהם "בשבעה דרכים ינוסו מפניך".

ובאמת במלחמה ההיא ראו כולם את יד ה'. אמנם ברבות השנים התרגלו אנשים וייחסו את הניצחון לעצמם ואמרו "כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה" ושכחו את ה'. מי ששוכח שהניצחון הוא מתנת ה' יכול להמשיך לפעול על פי הבנתו זו ולתת את חלקי ארץ ישראל לערבים.

אבל מי שמבין שזה מעשה ה' בידיו, פועל על פי ציווי ה' ולא נותן את ארץ ישראל לגוים. על כן אומר הרבי שאסור לתת לערבים חלקים מארץ ישראל: "דבר שהקב"ה נתן לדורנו זה והוא נתן זאת בניסים גלויים אין ספק שאסור לנו לנגוע בזה ואף אחד לא יכול לנגוע בזה מכיון שזה שייך בתור נחלת עולם לעם עולם. לכל יהודי בכל קצוות תבל. ויתירה מזאת. לכל יהודי במשך כל הדורות שהיו עד עתה. ולבנינו ולנכדנו" (אגה"ק סוף סי' כ"ו).

הודאה בפסח על הניסים בימינו

לראות את יד ה' במה שהודפס בעיתונים

בשיחה זו לימד אותנו הרבי לראות כי מה "שהודפס בעיתונים" הוא יד ה' הפועלת בעולם ומקיימת את הבטחתה מדורי דורות. הדבר הזה הוא חשוב ביותר, והרמב"ן כותב על כך שהמבט הזה "יסוד התורה כולה". החובה לראות יד ה' בניסים הנסתרים שלא משנים את מעשה בראשית. "שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דבריו ומקרינו שכלם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם" (רמב"ן שמות יג טז. בראשית יז, א. מו, טו. שמות ו, ב. יג, טז. כג, כה). כי "לאמיתו של דבר הרי הנסים המולבשים בדרכי טבע נעלים מן הנסים הגלויים שלמעלה מהטבע" (שיחת שלח תשכ"ב).

הודאה על האביב הערבי

הרבי הראה לנו את יד ה' גם במלחמות הפנימיות של הערבים. "וסקסטי מצרים במצרים ונלחמו איש בִּאֶחָיו וְאִישׁ בִּרְעֻתוֹ עִיר בְּעִיר מְלַכָּה בְּמִלְכָּה" (ישעיה י"ט ב'). בקריסתם הם משלמים על מלחמתם בעם ישראל כדברי הפסוק: "ונתן ה' אלקיך את כל האלות האלה על איביך ועל שונאיך אשר יִדְבְּקוּךָ" (דברים ל"ז). המלחמה שלהם היא סימן לגאולה. "וזה סימן ש'הגיע זמן גאולתכם' מזה ש'מלכויות מתגרות זו בזו' כפרט במדינות הערביים" (שיחת ח"י שרה התשנ"ב). על פי ההקדמה דלעיל חובה עלינו לספר בליל הסדר על פעולת ה' בכשלון האויבים, ועל ברכת האביב הערבי לעם ישראל.

גאולת יהודי רוסיה - כדוגמת גאולת מצרים

עוד כותב הרבי כי שחרור יהודי רוסיה הוא גאולה כדוגמת יציאת מצרים: "ענין נוסף בהמאורעות בזמן האחרון שרואים בהם נסים ונפלאות - הוא היציאה של ריבוי יהודים ממדינתה ההיא (רוסיה), שהיא כדוגמת יציאת מצרים. לאחר ריבוי שנים של הנהגה באופן אחר לגמרי, שבהם יהודים לא יכלו לצאת משם - הרי דווקא בשנה זו ובשנה שלפני פתחה מדינה זו את שערי לשחרר יהודים לנסוע לארץ הקודש". כן הוא חוזר וכותב "אחינו בני ישראל שייצאו זה עתה ויוצאים כעת ב'יציאת מצרים', מ'מצרים' (מלשון מיצרים וגבולים) דהמדינה ההיא". ואע"פ שחלק מהם התעכבו במדינות אחרות, הם עתידים לבוא לארץ ישראל "ברצון שלם ומתוך שמחה וטוב לבב".

ואתם תלקטו לאחד אחד בני ישראל

ואין לחוש מכך שבמצרים יצאו בבת אחת וכאן עולים לארץ ישראל בהדרגה. שהרי נאמר על ההבדל שבין יציאת מצרים לגאולה זו שממצרים יצאו בחיפזן ובגאולה זו נצא לאט: "שלכן היציאה מהגלות לגאולה תהי' באופן ש'לא בחפזון תצאו ובמנוסה לא תלכו', כי 'את רוח הטומאה אעביר מן הארץ', ולכן יציאה מהגלות (בוריות, אבל) באופן דמנוחת הנפש ומנוחת הגוף, בתכלית השלימות והבריאות - נשמות בגופים, ועוברים מיד (בלי הפסק כלל) לחיים נצחיים של נשמות בגופים בגאולה האמיתית והשלימה". לפי דבריו חובה לספר בליל הסדר על עליית היהודים לארץ ישראל שמתרחשת גם בדורנו.

באחד מבתי

הכנסת

הגישו

לאנשים

בקידוש

בשבת פסח

עוגות חמץ,

וגילו את

הטעות רק

אחרי שחלק

גדול

מהמתפללים

אכלו בפסח

מעוגות

החמץ

מהלכות מוצרים כשרים לפסח הדומים למוצרי חמץ

ייצור כשר לפסח באריזה בעייתית

מפעלי המזון בישראל מייצרים כל שנה עוד ועוד מוצרים כשרים לפסח שדומים למוצרי החמץ שהם מייצרים בכל שנה. זה התחיל בלחמניות כשרות לפסח, עבר לשקדי מרק, עוגות, כמזקים, אבקות מרק, נקניקים וקפואים שמיוצרים בימות השנה כשהם חמץ גמור ומיוצרים בייצור מיוחד כשר לפסח, שעליו מצוין כמובן ההכשר לפסח.

המפעלים הללו משתדלים ככל יכולתם לארוז את המוצרים הכשרים לפסח באריזה דומה לחמץ של כל השנה, הכול כדי שהלקוחות יקנו יותר. כל משווק מתחיל יודע כי אנשים קונים מה שהעין שלהם רגילה לקנות.

בבדיקת חמץ לבדוק בעיקר את המוצרים

האריזה הדומה מביאה לטעויות כואבות מאוד כל שנה. אין שנה שלא פונים אלי אנשים כואבים, שהכשירו את כל הבית ואת כל הכלים, קנו מוצרים הכי כשרים שיש וקנו גם כמה עוגות או ממתקים שכתוב עליהם "כשר לפסח" באותיות גדולות, אבל הילדים או האישה או הם עצמם התבלבלו ולקחו כמה מוצרים שאחד כשר ואחד דומה לו והוא ממש חמץ ואכלו אותו בפסח. וגם אם לא אכלו, נגרמה להם עוגמת נפש מכך שחמץ גמור היה בביתם בימי החג.

אני יודע על תקלה כזאת שהתרחשה באחד מבסיסי צה"ל. אני מכיר בית כנסת שהגישו לאנשים בקידוש בשבת פסח עוגות חמץ, וגילו את הטעות רק אחרי שחלק גדול מהמתפללים אכלו בפסח מעוגות החמץ. ושאלנו את מנהלי מחלקות הכשרות בכמה וכמה מקומות בארץ, וכמעט כולם אמרו להם שתקלות כאלה הן רבות בכל מקום ומקום. ואם כן אין זו תקלה של מקום אחד, וראוי לתקן תקנה על זה.

לא גוזרים גזירות חדשות מדעתנו

על כן תיקנה הרבנות הראשית לישראל תקנה שיהיה בידול מובהק בין אריזות של כשר לפסח ובין אריזות של חמץ, כדי שלא יתבלבלו בין כשר לחמץ. ועלתה שאלה האם אנחנו יכולים לגזור גזירות חדשות מדעתנו.

הרא"ש במסכת שבת (פ"ב סי' טו) תמה על מה שכתבו הגאונים שלא יאמר אדם "עננו" בתענית בלילה או בבוקר, שמא יאכל ויימצא שקדן באומרו "עננו". ותמה עליהם הרא"ש איך הם יכולים לחדש גזירה אחרי חתימת התלמוד. וכן כתב הבית יוסף (תסב) "אין טעם במנהג ההוא לאסור ולגזור גזירה בדבר שלא חששו לו חכמי התלמוד ולא החכמים האחרונים".

הפרי חדש (או"ח תסא) דן בשאלה האם מותר לעשות "סופגנים" ממצה אפויה, והביא את דברי כנה"ג שאסר לטגן דגים בקמח מצה "משום מעשה שהיה שאשת חבר עשתה כן ושכינתה חשבה שהיה קמח ממש ולמחר טגנה דגים בקמח ממש ולפיכך יש לאסור מפני מראית העין". וחלק עליו הפרי חדש וכתב "ואני אומר שהכל מותר מן הדין ואין לנו לגזור גזירות מדעתנו, ומה בכך אם אשה אחת טעתה בדקין".

מקומות שגזרו גזירות חדשות

ואע"פ שהפרי חדש אמר לא לגזור גזירות חדשות מדעתנו, משמע מדבריו כי אם לא היה מדובר באישה אחת שטעתה אלא באנשים רבים שטעו, היה מקום לאסור קמח מצה כדי שלא ייכשלו. וכן משמע מדברי הבית יוסף שהובאו לעיל שאם חכמי האחרונים היו חוששים לגזירה, היה מקום לגזור גזירה מדעתנו. כן ראינו שהחמירו האשכנזים שלא לאכול קטניות בפסח מחמת חשש שלא נזכר בתלמוד או בגאונים, וקיבלו את הגזירה

חזרה בתשובה קמעה קמעה

גם תהליך התשובה שמתרחש בדורנו הוא חלק מהניסים של דורנו. במיוחד באלה שהיו רחוקים לגמרי מתורה ומצוות. "כפי שרואים זאת במיוחד אצל בני ישראל אלו שיוצאים כביציאת מצרים ממדינה ההיא, שמבלי הבט על הנסיגות שהם עברו ולחלק מהם לא היתה שייכות גלויה עם לימוד התורה וקיום המצוות, הרי ריבוי מהם הגיעו לארץ הקודש, ויש להם שייכות לתורה ומצוות בפועל, גם על ידי זה שעוברים לעוד יהודי בזה, עד שהם עצמם – וילדיהם – נעשים לומדי תורה ומקיימי מצוות בהידור". ואע"פ שחלקם לא עלה לארץ וחלקם עשה רק ברית מילה "ואפילו אלו שלעת עתה התיישבו, מסיבות שונות ומשונות, במדינות אחרות, גם הם יבואו לאחר מכן לארץ הקודש, כנ"ל. ועוד וגם זה עיקר – שהם כולם באים לארץ הקודש וליירושלים עיר הקודש ברוחניות יראה שלם, שלימות היראה".

מכאן נבין שיש חובה בליל הסדר להודות על כך שה' מל את לבבנו ויש תהליך תשובה גדול בכל רחבי ארץ ישראל, אע"פ שהוא מתרחש קמעה קמעה.

עלייה בחסד וירידה במלחמות

הרבי כתב כי תהליך הגאולה פועל גם על האומות שזונחות את האכזריות הרבה שליוותה אותם בעבר, והן מתמקדות יותר ויותר בחסד ובעזרה למדינות עניות. "ישנם גם עניים שבהם רואים איך שאומות העולם בעצמם עושים פעולות של טוב וחסד, שמגלים עוד יותר שיש בעל הבית לבירה זו, כהמנה ל'והיתה לה' המלוכה' בגאולה האמיתית והשלימה, לא כפי שהיה פעם, שדוקא עם ישראל (אע"פ ש'אתם המעט מכל העמים'), השלים בפועל את הכוונה דדירה בתחתונים, ואחדות ממלכיות אומות העולם התנהגו באופן אכזרי אחת אל השניה, והתעסקו בעיקר בתועלת עצמן, או בכיבוש מדינות אחרות וכיו"ב". עכשיו הם משקיעים את כספם בחינוך ובפיתוח.

נקודת שיא במהפך הזה הייתה בהסכמת אומות העולם לפרק 80% מהנשק הגרעיני בעולם. כל זאת אחרי שהמדינות השקיעו עשרות ומאות מיליארדים של דולרים ורובלים בפיתוח נשק גרעיני. הן הסירו את החשדנות, פירקו את הנשק הגרעיני והשקיעו את כספן בפיתוח מפעלים של חיים ושלום.

"כיון שבימים אלו מחלישים ומכריזים ראשי מדינות בעולם על דבר צמצום וביטול כלי נשק וההוספה בהענינים הדרושים לקיום כלכלת המדינה והעולם כולו – תוכן היעוד 'זכתתו חרבותם לאתים', שבירת כלי המלחמה לעשות מהם כלים לעבודת האדמה, 'ארץ מנחה יצא להם' הרי זה סימן ברור על התחלת קיומו של יעוד זה בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו". שהקב"ה "נותן בלב המלכים דאומות העולם להחליט ולהכריז יחדיו ע"ד המעמד ומצב ד'זכתתו חרבותם לאתים' (שיחת פרשת משפטים תשנ"ב).

מתוך כך נבין כי יש חובה להודות בליל הסדר ובכל עת על כך שה' משנה את לבבם ונתן בליבם בשנה זו לרסן את צפון קוריאנה ואת אירן שלא יפתחו נשק גרעיני.

ולוואי שנקודת בגלל הניסים

"ויהי רצון שהקב"ה יעזור לכל אחד ואחד מישראל שיהיה לו את העינים לראות ובמילא אזנים לשמוע ולב לדעת" – לראות את 'המסות הגדולות אשר ראו עיניך האותות והמופתים הגדולים ההם', את הניסים הגלויים שקורים בכל יום". ועוד מברך הרבי: "ויהי רצון שלא יצטרכו לדבר ולספר אחד לשני אודות הניסים, כיון שכל אחד ואחד יראה ורואה זאת בגלוי, מראה באצבעו ואומר זה, ומכיר ומודה לה' על הניסים, עד שהוא לא מתבייש לצאת בריקוד בגלל הניסים הגלויים! כיון שהוא לא משכנע את עצמו שאין מה לרקוד ולהרעיש על הניסים שהקב"ה מראה, אלא אדרבה: הוא בא לידי הכרת האמת לאמתו, א[שהקב"ה מראה נסים גלויים, וכן ב] שצריך להיות על כך בשמחה גדולה".

סיפורים על הרב זצ"ל

שריפת חמץ בחול המועד

מספר משה (מוסא) כהן מבית-אל: כידוע, הרב זצ"ל הקפיד מאוד בכל הנושא של כשרות, ובכלל זה כשרות לפסח. בשיעוריו היה הרב חוזר ואומר, שחשוב להקפיד מאוד שלא לארוז מוצרים כשרים לפסח באותן אריות שנוהגים לארוז בהן כל השנה כולה, כדי למנוע בלבול. הרב היה מזכיר את ההלכה שאומרת כי אסור לעשות לחם שנראה כמו פרווה והוא חלבי. לחם כזה אסור לאכול אפילו עם חלב משום גזירה, כיוון שהוא עלול להכשיל את האוכלים האחרים. כן הדין בלחם בשרי שאסור לאכול אפילו עם בשר, שמא יטעו בו אחרים. אמנם אם הלחם החלבי או הבשרי הוא בצורה מיוחדת - מותר כיוון שלא יטעו בו.

אני מלמד בישיבה התיכונית בבית-אל, ובאחד השיעורים שלפני פסח דיברתי עם התלמידים על דבריו של הרב זצ"ל, והדגשתי בפניהם כמה חשוב לבדוק כל מוצר ומוצר האם הוא אכן כשר לפסח, גם אם הוא נמצא במדף של מוצרים הכשרים לפסח. הסברתי להם, שלעתים היצרנים לא מקפידים על הפרדה בולטת בין מוצרים רגילים למוצרים כשרים לפסח, והדבר עלול ליצור בלבול.

בחול המועד פסח התקשר אלי אחד התלמידים, כולו נרגש. שאלתי אותו לפרש העניין, והוא השיב: הרב, אתה יודע מה אני עושה עכשיו? השבתי לו שאין לי מושג, וציפתי לשמוע את אשר בפיו. המשיך ואמר לי התלמיד: אני שורף חמץ. שאלתי אותו על מה הוא מדבר, אנחנו עכשיו בעיצומו של חול המועד, והוא המשיך ואמר: כאשר דיברת בשיעור על הנושא הזה של זיהרות מאריות דומות, חשבתי לעצמי: על מה הרב מדבר? מי יכול להתבלבל בין מוצרים כשרים לפסח למוצרים שהם חמץ? המחשבה הזאת עברה לי בראש, אבל לא התעכבתי עליה. הלכתי לקניות בסופרמרקט גדול, שמוכר מוצרים שהם כשרים למהדרין, וקניתי עוגה ממדף העוגות הכשרות לפסח. לקחתי עוגה אחת, שמתי בעגלה, ובסוף הארוחה הגשתי אותה כמנה אחרונה. פתאום נזכרתי בדברים שהרב אמר, והחלטתי להסתכל. לחרדתי ולתדהמתי גיליתי שהעוגה הזאת היא חמץ גמור. באמת, האריזה של העוגה הייתה דומה להפליא לאריות של העוגות הכשרות לפסח, ואם לא הייתי מסתכל הייתי עלול להיכשל ולהכשיל אחרים באכילת חמץ גמור בחג.

תשובה כהלכה

אין אנוס. בני משפחה שנוסעים שבועיים לפני פסח מהבית, וחוזרים אחרי הפסח, האם חייבים להכשיר את הבית ולעשות בדיקה? חייבים לנקות להוציא את החמץ ולבצר אותו, לבדוק ללא ברכה ולומר את נוסח הביטול.

קמחא דגריזא דפסחא. האם טוב לאסוף חמץ לפני פסח ולמכור אותו, ואז להביאו אחרי פסח לעניים? יוזמה מבורכת, בתנאי שהמכירה תהיה מאורגנת היטב.

קטל פירור חמץ. עד כמה צריך לדקדק בביקורת לפסח? האם ממש לחפש אחרי כל פירור? הרי ממילא אנחנו עושים ביטול חמץ על כל דבר שנשאר ברשותנו. מלבד זאת, האם חומר ניקיון מבטל את החמץ? כלומר, האם אני יכולה לנקות איתו ולהסיר דאגה מליבי שכל חמץ שלא ראיתי ממילא מבטל? על פי ההלכה צריך להזהר שלא יהיה כית חמץ, 27 גרם, במקום אחד. או אפילו חצי כזית. אבל לא צריך להזהר על פירורים. מנהג נשות ישראל לנקות את הבית גם מפרורי חמץ, כי הן רוצות טהרה גדולה והתחדשות גדולה. והן צודקות ביטול החמץ מועיל רק אחרי הניקיון ואחרי הבדיקה, שבלעדיה עלול "ביטול חמץ" להיות מילים בעלמא, במיוחד אם אדם ביטל חטף חמץ ורואה אותו בפסח בביתו ומשתוקק לאכול אותו. הרי הרצון לאכול ביטל את "ביטול החמץ". מלבד זאת, חומר ניקיון כמו אקונומיקה מבטל את החמץ. כלומר, את יכולה לנקות איתו ולהסיר דאגה מליבך שכל חמץ שלא ראיתי ממילא מבטל.

הזאת עליהם כי ראו בה טעם. ומחמת אותו טעם קיבלו גזירה זו למחצה לשליש ולרביע ברוב קהילות הספרדים.

כן ראינו שהטיל רבינו גרשום חרם שלא לשאת שתי נשים ושלא לגרש אישה בעל כורחה (ש"ע אה"ז א יא), וקיבלו אותו בתחילה בקהילות האשכנזים ואחר קיבלו אותו בארץ ישראל גם קהילות הספרדים. כן כותב השו"ע (אבן העזר - סימן א יב) "טוב לעשות תקנה בחרמות ונידויים על מי שישא אשה על אשתו". הרי לנו שתקנו תקנה אע"פ שלא נזכרה בגמרא או בדברי הגאונים. על כן התקנה הרבנות הראשית את התקנה דלעיל.

הכשרת כלי זכוית לפסח

כלי זכוית שלא מבשלים בהם

דעת הרמב"ם שכלי זכוית בולע ופולט (הלכות מאכלות אסורות פרק יז ג). השולחן ערוך (תנא סעיף כו) סובר שכלי זכוית לא בולע. וכן כתב: "כלי זכוית אפילו מכניסין לקיון ואפילו משתמש בהם בחמין, אין צריכים שום הכשר שאינם בולעים, ובשטיפה בעלמא סגי להו". וכתב הרמ"א "ויש מחמירין ואומרים דכלי זכוית אפילו הגעלה לא מהני להו".

וכל זה לא אסור אלא בכלי שמשמש במים חמים בכלי שני, שהרי לא היה בימיהם זכוית שמחזיקה מעמד בכלי ראשון. וגם אלו שהחזיקו מעמד בכלי שני היו רק בחום לא גדול עד שהיו מכניסים כפית לכוס חמין שלא תתפוצץ. לעומת זאת כלי זכוית רגילים שמשמשים בהם רק לשתייה קרה, שטיפה מספיקה להם לקראת פסח. וכלי זכוית שמשמשים בהם למושקאות חריפים שהם חמין, כתב הב"ח (צו יד) "אם נשתמש בהם משקה העשוי משעורים שהוא הנקרא בירה, יש להם היתר להשתמש בהם בפסח ע"י ערוי שימלאם מים וישארו בהם כ"ד שעות, ואחר כ"ד שעות ישפכם ויחזור וימלאם מים חדשים והיו כ"ג בהם כ"ד שעות, וישפכם ויחזור וימלאם עוד מים חדשים שיהיו בהם כ"ד שעות, ובה מותרים להשתמש בפסח, מפני שבליעתם בתחילה היתה בצונן" (עיין בר"פ ח"ג כח). ובוודאי יכול להכשירם גם בהגעלה.

כלי זכוית שמבשלים בהם

לדעת מרן הרה"ג אליהו זצוק"ל אין אפשרות להכשיר סירי זכוית שבולעים בכלי ראשון. גם לא צלחות של מיקרוגל שמתבשלים עליהן דברים. וההסבר לכך הוא כי ההלכה שכתב השו"ע כי כלי זכוית לא בולע, הוא בגלל שהוא חלק "שיע הוא ואינו בולע" (חלק הוא לא בולע. אבות דרבי נתן נ פמ"א הלכה ז. הרי"ן ח ע"ב ד"ה כ). ומקור דין "שיע ולא בלע" הוא מ"לב" שלא בולע כיוון שהוא חלק מאו. וכיוון שההיתר נלמד מלב, אין ההיתר אלא כשהוא בלי בישול. שהרי אם מבשלים לב, לכולי עלמא הוא בולע למרות שהוא חלק ושיע. כך הדבר גם בזכוית. אם מבשלים בה הרי היא כמו לב, שלמרות העובדה שהוא חלק הוא בולע.

עוד כתב מו"ר אבא זצוק"ל כי כל הדיון הוא בכלי הזכוית של פעם, שהיו עשויים מחול בלבד. אבל בימינו שמוסיפים להם חומרים שונים שאינם נשברים ועמידים באש - אין להקל בכך ולא מגעילים זכוית שהשתמשו בה בחמין על האש.

וכן כתב בשו"ת משנה הלכות (חלק ט סימן קסח) "ולמודעי אני צריך דמיהו הני קדרות היום שנעשו ממין זכוית כגון הנקרא פירעקס וכיוצא בהם למיניהם הגם שאומרים שהם זכוית מ"מ כיון שעשוין לבישול על האש ח"ו להקל ולבשל בקדירה אחת בשר וחלב אפילו בזה אחר זה והדבר פשוט".

והי רצון שיתקיים בנו "וְזָרְקְתִּי עֲלֵיכֶם מִיַּם טְהוֹרִים וְטָהַרְתֶּם מִכָּל טְמֵאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל גְּלוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם" (יחזקאל לו כה), ונזכר להכיר בניסים ולראות גאולה שלמה במהרה, אמן.